

зайнятості населення і диверсифікацію аграрного виробництва, підвищення якості та безпечності сільськогосподарської продукції. Завдяки локальному розташуванню складових агротехнопарку на одній території, зменшаться витрати на перевезення сільськогосподарської продукції. Реалізація інноваційного проекту із впровадження агротехнопарків дозволить створити сприятливі умови для залучення інвестицій у сільське господарство.

Україна має всі передумови для створення й запровадження інноваційної моделі розвитку агросфери: високий науковий, інтелектуальний і кадровий потенціал, розвинену систему вищої школи, потужних сільськогосподарських товаровиробників. Для реалізації даного інноваційного проекту необхідним є посилення державного впливу на розвиток інноваційної діяльності в агросфері, зокрема, шляхом формування державних замовлень на інноваційний продукт, що розробляється і створюється у відповідності до пріоритетних та стратегічних інноваційних проектів, застосування прямих та непрямих заходів фінансової підтримки, розроблення й затвердження державних та регіональних програм інноваційного розвитку агросфери.

*Федорович В. І.,
Львівський національний університет
Імені Івана Франка, доцент кафедри
соціального права*

КРИТЕРІЙ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ

Забезпечення раціональності землекористування є однією з базових засад земельного законодавства України і визнається Земельним кодексом (далі – ЗК) як головним завданням земельного законодавства (ст. 4 ЗК України), так і його принципом (ст. 5 ЗК України).

Разом з тим ЗК України не дає визначення поняття раціонального використання земель чи його основних критеріїв. Визначення поняття раціонального використання земель дається в державно-

му стандарті, який не є законом, та й саме визначення є досить примітивним. Воно закріплено як забезпечення всіма землекористувачами в процесі виробництва максимального ефекту у здійсненні цілей землекористування з урахуванням охорони земель та оптимальної взаємодії з природними факторами.

На раціональне використання земель спрямована і охорона земель як система правових, організаційних, економічних та інших заходів (ст. 162 ЗК України, ст.1 Закону України «Про охорону земель»). Забезпечення раціонального використання та охорони земель є одним з основних завдань та принципів здійснення державного контролю за використанням та охороною земель (ст. 2,3 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель»).

Приклади зазначених та інших норм земельного законодавства України є достатнім свідченням того, що духом «раціональності землекористування» пронизане все земельне законодавство України.

Відсутність у чинному земельному законодавстві чіткого визначення поняття раціонального землекористування та його критеріїв обумовила наявність величезної кількості наукових визначень даного поняття, що наводяться у юридичній літературі. Переважно в них містяться декілька ознак, що складають поняття та зміст раціонального використання земель: дотримання цілі використання, непогіршення родючості та екологічної обстановки.

Однак зазначених критеріїв недостатньо для визначення поняття та змісту раціонального використання земель, оскільки в них не міститься багато інших параметрів та критеріїв раціонального землекористування, що відображають його кількісну та якісну сторони. Тут доцільно погодитися з Б.В. Єрофєєвим у тому, що раціональне використання земель, як і будь-яке явище матеріального світу, має дві основні сторони: кількісну та якісну. На основі цього і виділяється кількісний і якісний критерій раціонального використання земель [див.1, с. 381-383].

Кількісний критерій використання земель полягає здебільшого у нрмуванні землекористування. Просторова обмеженість земель у природі і зростаючі потреби у земельних ділянках у зв'язку із зростанням кількості населення, розвитком промисловості та сіль-

ського господарства породжують необхідність обґрунтування розмірів земельних ділянок, що надаються для певних потреб чи неперевиконання нормативно встановлених меж відводу. Такі норми встановлюються здебільшого для розмежування об'єктів, які мають лінійно-комунікаційний характер. Найбільше це стосується транспортних об'єктів лінійного типу. Так, наприклад, існують норми відведення земель для залізних доріг, для автомобільних доріг, для розміщення магістральних трубопроводів і т. і. Норми встановлюють ширину смуг земель, які відводяться для розташування відповідних об'єктів і затверджуються проектною документацією. Це ж стосується відведення земельних ділянок для розташування деяких видів ліній зв'язку чи електропередач. І хоч більшість таких норм встановлено ще актами радянського періоду, вони є чинними, оскільки відсутні відповідні українські акти.

Встановлення зазначених та інших норм відведених земельних ділянок для певних потреб має на меті економію площ земель для розташування тих чи інших об'єктів.

Крім того, кількісний критерій раціонального використання земель полягає у раціональному суміщенні об'єктів, що розташовуються на одній земельній ділянці. Так, наприклад, п. 4 ст. 23 ЗК передбачено, що лінії електропередач і зв'язку та інші комунікації проводяться головним чином вздовж шляхів, трас тощо. Цим досягається суміщення смуг відведення земель для розташування відповідних об'єктів та їх охоронних зон, та відповідно, економія земельних площ, особливо земель сільськогосподарського призначення.

Якісний критерій раціонального використання земель полягає у забезпеченні якісних характеристик земель, передусім їх родючості, та стосується в основному земель, які використовуються як основний засіб виробництва у сільському господарстві.

Забезпечення якісних критеріїв раціонального землекористування досягається положеннями багатьох норм земельного законодавства, зокрема:

- закріпленням обов'язків власників земельних ділянок та землекористувачів забезпечувати використання земель за цільовим призначенням, підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі (ст. ст. 91,96 ЗК);

- обмеженням використання сільськогосподарських земель для несільськогосподарських потреб. Закон охороняє землі сільськогосподарського призначення від несільськогосподарського використання закріпленням принципу пріоритетності земель сільськогосподарського призначення (ст. 23 ЗК). Зокрема, для визначених несільськогосподарських потреб можуть надаватися сільськогосподарські угіддя гіршої якості. Використання цінних та особливо цінних сільськогосподарських угідь для несільськогосподарського використання не допускається;

- встановленням особливих правил охорони ґрунтів усіма власниками земельних ділянок та землекористувачами (ст. 106 ЗК);

- встановленням заходів юридичної відповідальності (адміністративної, кримінальної) за забруднення, засмічення, псування земель, їх безгосподарне використання, порушення інших правил використання земель, обов'язку відшкодування збитків, заподіяних земельним ресурсам і т. і.

Кількісний критерій раціонального використання земель переважає при використанні земель як територіального базису (передусім у несільськогосподарській сфері), якісний – при використанні земель як основного засобу виробництва (у сільськогосподарській сфері). При цьому обидва критерії покликані забезпечити перш за все галузь сільськогосподарського землекористання, оскільки нестачу земель сільськогосподарського призначення компенсувати неможливо. У несільськогосподарській сфері нестачу земель у деяких випадках можливо компенсувати за рахунок нормування, багатоповерхової забудови, підземних споруд і т. і.

Таким чином, з кількісної сторони раціональне землекористування покликане забезпечити економію земельних площ, з якісної – родючість земель, непогіршення їх ґрунтового покриття.

Список використаних джерел:

1. Ерофеев Б.В. Земельное право России: учебник / Б. В. Ерофеев. 9-е изд., перераб. – М. :Юрайт, 2007. – 655 с.
2. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» від 19 червня 2003 року.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.350.

3. Закон України «Про охорону земель» від 19 червня 2003 року.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.349.

4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3-4, ст.27.

*Харитоновна Т. Є.,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри аграрного, земельно-
го та екологічного права Національного
університету «Одеська юридична ака-
демія»*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ОБ'ЄКТІВ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ НА ЗЕМЛЯХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

З кожним роком енергетичні проблеми в Україні лише загострюються, серйозно загрожуючи національній безпеці. Світовий досвід доводить, що стратегічний вихід із ситуації енергетичної залежності лежить у напрямі активного розвитку альтернативної енергетики, використання якої в деяких проявах, є інновацією для нашої країни. Так, за підрахунками, переробка біомаси з 10 млн га сільськогосподарських земель дає можливість повністю зняти проблему імпорту нафтопродуктів для України, а 80% бензину та дизпалива, які використовуються в нашій державі, можуть бути заміщені біопаливом. Це вказує на значний природний потенціал України в галузі альтернативної енергетики. Однак, незважаючи на гостру потребу України в оптимізації своєї енергетичної сфери, зокрема, у напрямі поширення використання альтернативних джерел енергії, що здатне суттєво зменшити її енергетичну залежність, виникає ряд проблем, які можуть стосуватися різних, іноді зовсім неочікуваних напрямків. Наприклад, використання об'єктів альтернативної енергетики на землях різних категорій, призводить до проблеми розташування необхідного обладнання або встанов-